

Hjälp – jag stöder barnhem

10 goda råd
till dig som vill engagera dig
för barn i andra länder

Svenska Alliansmissionen

ERIKSHJÄLPEN

EVANGELISKA
FRIKYRKAN

Allra först

Vad är det egentligen med barnhem som inte är bra? Vad är det som gör att vi i Sverige väljer att placera barn i familjehem istället för på institution? Här någonstans – i dessa frågor – måste vi börja.

När människor väljer att engagera sig för barn som lever i utsatthet vill de att barnen ska få det bättre och tryggare. De allra flesta människor som stöder barnhem vill väl. Men både forskning och samlade erfarenheter från socialtjänst, skola och sjukvård visar att barn inte mår bra av att växa upp på ett barnhem. Jämfört med andra barn mår barnhemsbarnen generellt sett sämre, löper större risk att hamna i kriminalitet och missbruk och är också sämre rustade inför vuxenlivet (Lumos, 2019). FN anser att barn mår bäst av att växa upp i en familj och att institutionsvård ska undvikas så långt det går, det framgår tydligt i både Barnkonventionen och en senare FN-resolution (2019).

Det är lätt att tänka att barn som växer upp på barnhem är föräldralösa. Det engelska ordet

för barnhem är ju orphanage, som betyder just "hem för föräldralösa barn". I verkligheten har 80 procent av världens cirka åtta miljoner barnhemsbarn minst en förälder i livet. Med rätt stöd hade många av barnen kunnat växa upp i sina egna familjer istället.

Många barn hamnar på barnhem utan att några andra stödalternativ har övervägts. Det kan bero på att vuxna i barnets närhet saknar kunskap om andra alternativ eller har dåligt självförtroende som föräldrar, på grund av fattigdom. Det kan också bero på att utbildning anses vara viktigare för barns framtid än en uppväxt i en trygg familjemiljö.

Med detta häfte vill vi sprida kunskap, men också ge praktiska, konkreta råd till dig som önskar att barns bästa sätts i främsta rummet. Använd det gärna som samtalsunderlag i de sammanhang där du rör dig. Kontakta Barnhemsdialogen om du önskar besök av en samtalsledare.

Många av oss barn kom dessa vuxna nära, men förr eller senare var de ju tvungna att åka. Allt vi kunde göra var att uppföra oss som om inget hänt, men djupt inom oss krossades vår tillit.

Stephen Ucembe växte upp på ett av Nairobis största barnhem, där kände han sig mer som fånge än som del i en stor familj.

Några av riskerna med att växa upp på barnhem:

Anknytningsproblem. När ett barn skiljs från sina föräldrar skadas den anknytningsprocess som är viktig för att barnet ska kunna känna trygghet och utveckla sunda relationer. En skadad anknytning är särskilt allvarlig för barn under tre år – när de separeras från sina föräldrar bör de så snabbt som möjligt placeras i en familj för att minska risken för anknytningsstörning. På ett barnhem kan det finnas förutsättningar till en viss återställd anknytning, om det finns stabila vuxna som är kvar på barnhemmet en längre tid. Är antalet barn per vuxen många minskar barnens möjligheter till god anknytning, eftersom de är många som konkurrerar om uppmärksamhet och bekräftelse.

Institutionalisering. Ett barn som bor på barnhem växer upp i en miljö som ofta är väldigt olik uppväxtmiljön i en familj. Barnet lär sig inte hur en familj fungerar, vilket kan orsaka stora problem när barnet senare, som vuxen, själv vill bilda familj. Många barn som växer upp på barnhem har en begränsad insyn och erfarenhet

av hur livet utanför barnhemmet fungerar. Det kan göra att de känner sig rädda och ängsliga för att behöva lämna barnhemmet, men det kan också skapa praktiska problem när ett barn till exempel inte vet hur det går till att köpa mat.

Ensamhet och identitetsproblem. Vem är jag? Var kommer jag ifrån? Ett barns identitetsprocess underlättas av att få kunskap om sina föräldrar och sin släkt. På många barnhem saknas dock bra information om barnens bakgrund och familjeförhållanden. Trots att de allra flesta barn som bor på barnhem har föräldrar och släktingar i livet försummas ofta deras möjligheter att fortsätta träffa sin familj.

Utsatthet. Barn på barnhem lever generellt i en mycket större utsatthet än barn som växer upp i en familj. Det finns stora risker för ouppäckta övergrepp och våld, i synnerhet om det är många barn per personal. Traditionen med besökande volontärer ökar barnens utsatthet och risken för att utsättas för övergrepp. Samtidigt störs barnens anknytningsprocess av att vuxna på barnhemmet kommer och går, där tillfälliga relationer också skapar många smärtsamma uppbrott.

Foto: Childhood

10 goda råd

**Hur tar sig ditt engagemang för barn uttryck?
Har du själv, din förening, skola eller församling kontakt med barnhem i andra länder?
Är du osäker på hur ditt engagemang och dina pengar hjälper barn på bästa sätt?
Här följer några tips och goda råd.**

1

Ta reda på fakta

Är det ett barnhem du stöttar? Och i så fall, vilken typ av barnhem? Ordet "barnhem" har blivit ett samlingsbegrepp på många verksamheter, där en del är bra och andra dåliga. Det kan vara rehabiliteringscenter för gatubarn eller barn med funktionsvariationer, där barnen bor en kortare tid och där målet hela tiden är att återintegrera barnen i sina egna hemmiljöer eller ge dem ett familjehem. Men det kan också vara en verksamhet där barn från fattiga familjer placeras för att de ska få gå i skola. Föräldrarna har tvingats lämna

ifrån sig sina barn för att få hjälp och barnen har separerats från sina föräldrar helt i onödan. Vissa barnhemsverksamheter finns i närheten av turiststråk och är ett sätt för ägarna att tjäna pengar, genom att låta turister besöka barnhemmet.

Fattigdom får aldrig vara anledning till att ett barn separeras från sina föräldrar. Försök att få en bild av hur verksamheten du stöder fungerar. Har barnen föräldrar kvar i livet? Ser man till varje barns individuella behov? Får barnet träffa familj och släktingar samt vara delaktig i det omgivande samhället? Har barnhemmet övervägt andra stödalternativ? Finns det risk att någon tjänar pengar på verksamheten? Finns det en policy för att skydda barnen som bor där?

Fundera på: Stöder du någon verksamhet för barn som lever i utsatthet? Vet du hur verksamheten drivs och känner du dig trygg med den information du har?

Jag minns flytten till barnhemmet väl. Hur rädd och förvirrad jag kände mig och hur mycket jag saknade mina föräldrar och min syster. Jag ville bara åka hem, men hade inget val.

Mamma och pappa hade bestämt att jag skulle bo på barnhemmet och jag ville inte göra dem besvikna.

Prak Silen, 26, lämnades på barnhem som sjuåring, eftersom hennes föräldrar i sin fattigdom kände att de inte kunde ge Prak vad hon behövde.

2

Var generös men klok med dina pengar

Stödinsatser till familjer eller placering i familjehem är betydligt mer kostnadseffektivt än att placera barn på barnhem. Genom att stödja barn på andra sätt än genom barnhem kan alltså fler barn få hjälp för samma summa pengar. Att stödja en hel familj och arbeta för förändringar i barnets närmiljö gagnar fler och får en större, långsiktig effekt. Att hjälpa föräldrar hitta nya inkomstmöjligheter och ta sig ur fattigdom är ett exempel på det. Föräldrautbildning och påverkansarbete för att skolan ska vara avgiftsfri är två andra exempel.

Det är dyrt att driva barnhem med utbildad personal och att ge barnen både omsorg, utbildning och sjukvård. Trots det har antalet barnhem ökat på senare år. Det beror bland annat på att många människor från rikare länder vill stötta just barnhem – inte att fler barn blivit föräldralösa. Barn rekryteras till barnhem för att kunna visas upp för potentiella givare. Därför har vi i den rikare delen av världen ett stort ansvar att ha koll på vad vi ger pengar till och vilka konsekvenser det får.

Fundera på: Hur tänker du kring ditt givande? Hur mycket låter du hjärta respektive hjärna styra när du ger?

I dag anser jag att vi gjorde ett grovt fel som åkte ut och volontärarbetade på det här sättet. Vi litade på företaget som arrangerade resan och åkte med tron om att vi faktiskt gjorde något gott.

Peggy Åberg åkte till Nepal för att volontärjobba på barnhem, men hon förstod så småningom att pengarna som barnhemmet drev in inte gick till barnen. Hon är mycket kritisk till barnhemsturism och ser att många barnhem drivs med fel motiv.

Det finns många principer från barnkonventionen, och från det svenska samhället, som man bör tillämpa i kontakten med barn när man ska volontärarbeta utomlands. Att sätta barnets bästa i främsta rummet är en självklar princip, men vad innebär den? Först och främst bör du se till att ditt engagemang sker i en miljö som är trygg för barnen och som inte kränker deras rättigheter. I Barnkonventionen står det att barn har rätt till en familj och i Sverige placeras barn ytterst sällan på institution. Att människor från den rikare delen av världen vill volontärarbeta utomlands får inte leda till att barn går miste om sin rätt till familj.

Det är skadligt för ett barns utveckling att ha ett ständigt flöde av främmande vuxna som rör sig in och ut ur barnets liv. I rapporten "Så har

covid-19 påverkat barn på barnhem", som Eriks-hjälpen varit med och tagit fram, framgår att de undersökta barnhemmens främsta motiv för att ta emot volontärer handlar om pengar. Volontärerna har större betydelse för finansieringen än för barnen på barnhemmet. Rapporten visar också att barnen snarare mår bättre utan än med volontärer. Trots detta fortsätter många barnhem att ta emot volontärer. Om du vill volontärarbeta, kolla upp det sammanhang du funderar på att engagera dig i. Välj hellre att göra en insats på en skola, sportaktivitet eller någon annan aktivitet i en miljö utanför barnens hem, där det finns en trygg struktur för barnen. Fråga även organisationen du vill engagera dig i om de har någon barnskyddspolicy för verksamheten och om de gör bakgrundskontroller av personal och volontärer.

Fundera på: Hur kan jag som volontär bidra till att barns rättigheter stärks?

4

Ta ansvar som besökare

Att besöka lokala verksamheter för barn, till exempel barnhem, har blivit ett allt vanligare inslag i turist- och församlingsresor i vissa länder. Detta har skapat ett nytt segment inom besöksnäringen, barnhems-turism. Det för med sig fenomen som att det drivs barnhem som affärsverksamhet på vissa turistorter. Som turist och besökare kan jag genom mina val påverka den utvecklingen.

Det finns andra verksamheter för barn som lämpar sig bättre för studiebesök än just barnhem. Exempel kan vara skolor eller fritidsverksamheter, där barns privata sfär inte exponeras. Ställ dig gärna följande frågor:

Är organisationen och verksamheten som jag besöker barnsäker? Har den en barnskydds-policy? Sätter organisationen alltid barnens bästa i främsta rummet? Måste besökare och volontärer läsa och underteckna en uppförandekod som innehåller vägledning och rutiner för att skydda barnen? Blir besökare registrerade vid ankomst?

Fundera på: När är det okej eller inte okej att göra ett studiebesök i en verksamhet för barn?

5

Skuldbelägg varken dig själv eller andra

"Men jag har ju gett pengar till barnhem i alla år – har det varit helt fel?", kanske du tänker. Nej, du kan sova med gott samvete! Att ha ett engagemang för barn som lever i utsatthet är något gott, värt att vårda och vara stolt över. Vi är många – både privatpersoner, organisationer och församlingar – som stöttat barnhem i tron att det är ett bra sätt att hjälpa på.

Men nu behöver vi vara ödmjuka och öppna för ny kunskap – och vara beredda att ompröva metoder och arbetssätt. Vi får en allt större förståelse för barns behov och exempelvis betydelsen av anknytning. Vi lägger allt större vikt vid barns rättigheter, vilket märks inte minst i Sverige där barnkonventionen blivit lag. Den samlade forskningen, liksom FN, ger en tydlig bild: barnhem är inte en bra plats för barn, utan barn bör i största möjliga mån få växa upp i en familj.

Det handlar inte om att skuldbelägga någon – det handlar om att göra vad som är bäst för barnen utifrån det vi vet nu. Och att kunna ta till sig ny kunskap, lära av tidigare erfarenheter och våga ompröva förhållningssätt är inte viktigt bara i barnhemsfrågan, utan inom många områden i livet.

Fundera på: Har din egen syn på vad barn behöver förändrats? På vilket sätt?

6
**Gör inte skillnad
på barn här
och där**

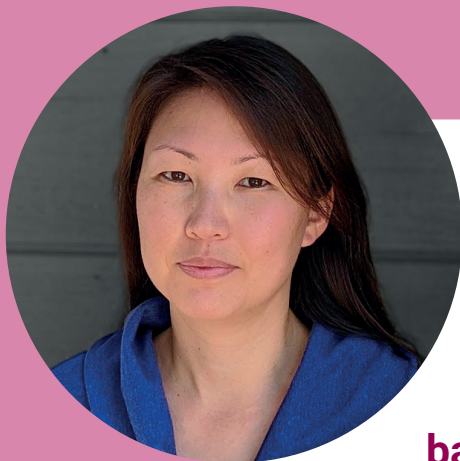
Om någon förälder du känner hamnar i ekonomiska svårigheter på grund av arbetslöshet – vad tycker du då ska hända med barnen i familjen? Ska de tas ifrån föräldern och placeras på institution, för resten av uppväxten eller åtminstone tills föräldern hittat ett nytt jobb? Är det bra att föräldern får välja ut ett eller två barn som placeras på institution, medan övriga kan bo kvar hemma? Eller tycker du att det är bättre att föräldern får stöd och hjälp så att samtliga barn kan stanna kvar i familjen?

Troligen känns det sista alternativet mest naturligt. Det är så vi stöttar barn och familjer som lever under knappa ekonomiska omständigheter i Sverige och det går hand i hand med barnkonventionen. Varför är det då så många som tänker annorlunda när det gäller barn i andra länder? Varför känns det okej att utländska barn skiljs från sina familjer och hamnar på barnhem?

Merparten av alla barn på barnhem har familj, men de kommer från fattiga förhållanden. De har samma behov av och rätt till att få växa upp med sina egna föräldrar och syskon som barn i Sverige har. I dag finns arbetssätt och system för familjebaserat stöd i de flesta länder, liksom utbildade socialarbetare. Det finns lokala civilsamhällesorganisationer som arbetar för att hjälpa familjer, så att barn inte behöver hamna på institution. Utvecklingen har gått framåt med stormsteg de sista tio, tjugo åren.

Trots det placeras barn fortsatt på barnhem och en grundläggande orsak är att människor i rikare länder fortsätter ge pengar till barnhem utan att se helhetsbilden. Vi måste ha samma syn på barn här hemma och barn i andra delar av världen. Det vi vet om barns grundläggande behov gäller alla barn, överallt.

Fundera på: Vilka stödformer erbjuds barn i trasiga familjer i Sverige? Tänker vi annorlunda för barn utomlands?

Det är inte svårt att få folk som jobbar med detta att inse att barnhem kan vara skadliga för barn, problemet är att de flesta tror att just deras barnhem är undantaget.

Hannah Won har återförenat många barn med sina familjer och har hjälpt ett 60-tal barnhem i Sydostasien att stänga eller ändra inriktning på arbetet.

Tänk till och ställ krav som fadder

Har du också ett foto på ditt fadderbarn uppsatt på kylskåpet? Vet du hur ditt fadderbarn bor – på barnhem eller i sin familj? Får du brev från barnet och har du kanske till

och med rest och hälsat på? Att ha ett faddersystem kräver mycket administration för en hjälporganisation och är därmed mer kostsamt än när gåvor förmedlas till en hel verksamhet. En del faddrar är generösa och ger sina fadderbarn extra gåvor då och då, andra ger endast den överenskomna summan per månad. Det kan skapa avundsjuka mellan olika fadderbarn och en känsla av att bli orättvist behandlad.

Att ha ett fadderbarn kan för svenska föräldrar kännas som ett bra och konkret sätt att lära sina egna barn om hur barn i andra delar av världen har det. Kanske tycker du att faddersystemet är bra när du vill introducera givande till dina egna barn eller barngruppen på en fritidsaktivitet? Fundera på för vems skull du har ett fadderbarn. Är det för din egen eller dina barns skull? Eller är det för att du vill hjälpa och stärka barn på bästa möjliga sätt? Om du har ett fadderbarn bör du ställa särskilda krav på organisationen: hur ser de till att alla barn behandlas rättvist? Vad händer det enskilda barnet om dess fadder plötsligt drar in sitt stöd?

Fundera på: Vilka för- och nackdelar ser du med att ha ett fadderbarn, i stället för att stödja en verksamhet?

Den främsta orsaken till att barn hamnar på barnhem är inte föräldralöshet, utan fattigdom. Och det bästa botemedlet mot fattigdom är inte att rycka upp barn från sina familjer, utan att sätta in insatser för att bekämpa fattigdomen i sig.

Foto: Åsa Dahlgren

Att placera barn på barnhem löser inte grundproblemet med att familjer inte kan försörja sig. Då kommer det sannolikt även fortsättningsvis vara familjer som lämnar ifrån sig sina barn till barnhem, när de känner att de inte kan bekosta deras skolgång och ge dem ett drägligt liv. Att däremot arbeta för att familjer ska kunna ta sig ur fattigdom skapar nya, bättre framtidsmöjligheter både för nuvarande och kommande generationer.

Som givare kan man bidra till att barn exempelvis får hjälp med läxläsning, fritidsverksamhet, stöd till skolavgifter för skoluniform, böcker med mera. Ett ännu bättre sätt att bekämpa fattigdom och arbeta för barns bästa är att stärka föräldrar så att de själva kan försörja sina barn och bekosta barnens skolgång och hälsovård. Det kan ske genom till exempel självhjälp-grupper, yrkeskurser eller stöd till småföretagande. Insatser för hållbar försörjning kan också riktas till hela samhällen, vilket i slutändan kommer barnen till del.

Ibland är det något annat än fattigdom som gör att föräldrar inte kan ta hand om sina barn, till exempel bristande kunskap om barns behov. Då kan föräldrakurser i allt från hygien till näringslära vara värdefulla. Men det händer också att barn faktiskt saknar föräldrar och andra nära släktingar som kan ta hand om dem. Då bör man stödja insatser där barn får växa upp i ett familjehem istället för på barnhem. Det bästa för ett barn är att få växa upp i en familj.

Fundera på: Vilka stödformer tänker du är mest effektiva för att ge barn en trygg uppväxt?

Vi förstod att de här barnen skulle må bättre i en lugnare och mer familjelig miljö.

Smriti Khadha, generalsekreterare för Asha Nepal som tidigare drev barnhem men ställde om arbetet för cirka tio år sedan.

9

Uppmuntra till omställning

En omställning från barnhem till familjeplaceringar kan se väldigt olika ut för olika verksamheter. Det kan finnas sammanhang där en stor del barn faktiskt är föräldralösa och där barnhemmet till att börja med måste undersöka om barnen har släktingar som kan ta hand om dem. Om det inte finns kan det vara aktuellt med familjehemsplaceringar.

I andra sammanhang har de flesta barnen en eller två föräldrar i livet, som med rätt stöd kan ta hand om och försörja sina barn. Då kan barnhemmet styra om sin verksamhet och sina medel till att stötta familjerna.

Omställningen från barnhem till familjebaserat stöd bör inte gå för snabbt, det framhåller olika organisationer som arbetar med att hjälpa barnhem att ställa om. Barn behöver tid att på sig att processa förändringen och kunna återuppbygga relationer med sin familj eller bygga en

ny relation till familjehemmet. En realistisk tidsram kan vara ett till två år. Det är också viktigt att involvera personalen på barnhemmet i processen. Ett av de första stegen i en omställning är att föra en dialog med barnhemspersonal om vikten av en familjemiljö för barnen och att få med sig dem i processen. Det finns möjlighet för barnhem som står inför en omställning att samarbeta med andra organisationer som redan har lång erfarenhet av ett omställningsarbete. Om du står inför ett förändringsarbete med ett barnhem som du är engagerad i, ta gärna kontakt med Erikshjälpen eller något av de erfarna nätverk som verkar inom dessa områden som till exempel Better Care Network (<https://bettercarenetwork.org/>) eller Kinected (<https://www.kinected.org.au/>).

Fundera på: Vad skulle kunna vara första steget i en omställningsprocess i det sammanhang du har kontakt med?

10

Ha Jesus som förebild

För många utgör Guds omsorg om barnen själva drivkraften bakom engagemanget för barns rättigheter.

Medan andra schasade bort barn som trängde sig på, lyfte Jesus fram dem som förebilder. Han uttryckte sig i mycket starka ordalag när han talade om de vuxnas ansvar: "Den som i mitt namn tar emot ett sådant barn tar emot mig." (Matteus 18:5)

Försök att se barnen på det sätt som Jesus gjorde: med både kärlek och respekt. Jesus talade aldrig specifikt om barnhem, men hans

sätt att lyfta fram barnen ger en fingervisning om hur värdefulla de är i Guds ögon, ja barnen är en återspeglning av Gud själv.

Ibland behöver vi granska våra egna motiv; som givare, volontär, fadder eller besökare.

Vad är det som avgör hur vi väljer att stödja barn som lever i utsatthet? Bibeln kanske inte ger oss så många ledtrådar om specifika stödformer, men Jesus inspirerar oss till att alltid ha barnens bästa för ögonen.

Fundera på: Kan Jesus syn på barnen ge oss några ledtrådar till hur vi kan tänka kring barns rättigheter?

**Vill du veta mer om barnhem
och läsa längre intervjuer med
de personer du mött i detta
material?**

Gå till barnhemskollen.se

Erikshjälpen

www.erikshjalpen.se
info@erikshjalpen.se
0383-46 74 5074 50

Evangeliska Frikyrkan

www.efk.se
info@efk.se
019-16 76 00

Svenska Alliansmissionen

www.alliansmissionen.se
info@alliansmissionen.se
036-30 61 50

Denna informationsinsats sker med stöd från SMR och Sida. Informationsmaterialet har utformats av Svenska Alliansmissionen, Evangeliska Frikyrkan och Erikshjälpen och det är dessa tre organisationers ställningstaganden som uttrycks.